

Pusztakamarási töprengés, hogy könnyebb legyen az álmunk

Lassan negyven éve már annak, hogy Pusztakamaráson, a Magyar utcában, egy volt jobbágyporta udvarán, a cöveklábú asztal mellett idős *Sütő Andrásné* könnyű álmot ígért fiának, ha szól a faluról, a Mezőségről, az igazról és a fájdalomról.

Hetvenöt éve egy író született, akinek az Otthon üzenetével és megbízatásával létrejött sajátos, nagyhatású életműve az összmagyar együvértartozásról és egymásrautaltságról szól, azokról, akik vállalták a harcot azért, amitől megfosztották; az ordas időkben felemelt fővel igazat keresőkről, a másságukért méltóságosan küzdőkről, a megmaradás esélyeiről. A szülőföld-, az anyanyelvfeltés egyik legszebb és legegységesebb erdélyi irodalmi termése a valóságról, az igazról, a fájdalomról innen indult, a szülőház és a templom közeléből.

De közben alig csökkentek az otthoni gondok, nem múlt, hanem növekedett a fájdalom. A hajdani szülőföld, az Erdélyi Mezőség és az egész erdélyi szórványmagyarság azóta - nagy történelmi mulasztások és bűnök helyeként is - a természetes és mesterséges asszimilációban nagy zuhanással indult el a közösségi és nyelvi Nagy Romlás útján.

Mi, a mai napon Pusztakamaráson összegyülekezett ünneplők serege, a 75 éves Sütő Andrást köszöntők baráti közössége és a helyi magyarság megritkult gyülekezete, a Szülőföld féltésének szeretetével tekintünk szét ezen a fogyó magyarságú falun és tájon, amely Kemény Zsigmondnak a sírt, Sütő Andrásnak a bölcsőt adta.

A Mezőség jelkép lett, a küszködés, pusztulás, de az őrállók és tűzfelelősök hűségesebb vigyázásának jelképe is. Olyan értékeket teremtett ez a vidék, melyről nem lehet lemondani önértékelésünk és önbizalmunk sérülése nélkül. Cselekednünk kell tehát, hogy megmaradjunk!

Mi, a mai napon ünneplők, a hálaadó köszöntés és Mezőségféltő együttlét közben, a pusztakamarási szülőház tornácán és lélekben Kemény Zsigmond sírjánál is megállva, arra kérünk minden felelős személyt, hogy tegyen meg mindent a mezőségi és az erdélyi szórványmagyarság egyre erőteljesebb felszámolódása ellen. Nem a lehetetlent kérjük önmagunktól és egymástól, de mindent, amit lehet, és amit kötelességünk megtenni.

Mindenek között kiemelt erőnket kell összpontosítanunk az anyanyelvi oktatás nélkül maradt gyermekekre, a fiatalságra, a megélhetésre, a munkahelyteremtésre. Minden településig eljutó művelődésszervezésre, az értékek mentésére van szükség. Minden lehetséges helyen és bármilyen áldozat árán biztosítani kell a magyar lelkész, tanító emberhez méltó élet- és szolgálati feltételeit a legkisebb településen is. Meg kell óvni és újjá kell teremteni az anyanyelvi oktatást, és az egyre erősödő kiüregedésben a szeretetszolgálat gondoskodásával kell átölelni falvaink fogyó népét.

Mi, a hálaadással köszöntők és ünneplők gyülekezete a mai napon - a Mezőségről a nép fiai közül az egyház kézfogásával tanulni és felemelkedni tudó Sütő András köszöntésére - elhatározzuk, hogy saját erőinkből, a támogatók jó akaratából és áldozatos szeretetéből tehetséges szórványgyermek és fiatalok anyanyelvi továbbtanulására a történelmi egyházak és az EMKE gondnoksága alatt, egy Mezőségi Tanulmányi Alapot hozunk létre. Együtt, közös összefogásból, amíg nem késő, hogy a mai fiatalok között se vesszenek el a Mezőség mostani és eljövendő nagy fiai.

Így kérjük együtt az Ég Urának mentő kegyelmi áldását, hogy hozzon Adventet a Mezőségre, és az Ő erejével, közös összefogással, együtt kívánunk úgy cselekedni, hogy megmaradjunk.

Megtenni mindent azért, hogy anyanyelvünknek otthont leljünk a Mezőségen, és mindannyiunknak könnyebb legyen az álmunk!

Pusztakamarás, 2002. június 16.

* * *

Stabat Mater

Utcai nyelven fogalmazva: gyilkos idő, lehetetlen időpont, a legkevésbé sem hangversenyre való. A városban izzik az aszfalt és a beton, 33 Celsius fok, amikor elszántan bandukolunk a Margit körúton az úgynevezett országúti ferences templom felé.

Odabent persze minden más: a barokk templom ölnyi vastagságú falai között megnyugtató hűvösség terjeng. Hatalmas épület, érdemes jól „belenézni” kívül is, belül is. Egyébként mindig fontos szerepet játszott Buda életében, hiszen régóta nagyforgalmú helyen áll.

A Buda várától északra, a Dunától a Víziváros által elválasztott, Óbuda felé nyúló környék neve régen Országút volt és a rajta áthaladó, fontos út neve: Felső-Országút. 1879-ben keresztelték Margit körüttá, 1945-ben Mártírok útja lett, majd 1991-ben ismét visszanyerte a Margit körút nevet. (Szép városrendezői-városatyai koncepció az, hogy a budai királylány és szigeti apáca Árpádházi Szent - akkor, a 19-ik századvégi városrendezés idején még csak Boldog - Margitra célozva a budai vár tövében indul a Margit körút, folytatódik a Margithíddal, amely elvezet a Margitszigetre...)

Ennek az útvonalnak a mentén áll évszázadok óta a hatalmas, kéttornyú templom, amely csak mostanában, a köröskörül felnövesztett házóriások között tűnik kisebbnek, amint szerényen megbújik, saját rendháza oldalához lapulva. Pedig nem, nem: még száz évvel ezelőtti fotókon, festményeken is jól látszik, milyen büszkén emelkedett az országúti ferencesek temploma a Várhegy és a Rózsadomb közötti völgyben.

A II. Világháborúban sokat sérült az épület, erre a falak hófehér meszelése emlékeztet. Szint a megmenekült és helyreállított pannók - vagyis a főoltár és mellékoltárok hatalmas olajfestményei - az aranyozással díszített oszlopfők és a színes szobordíszek nyújtanak. Az egykorialfestést, igen helyesen, nem utánozták s így a meglévő belsőépítészeti díszek és a képek jobban is érvényesülnek.

A hangverseny, amely miatt a június 21-i, pénteki hőségben délután 4 órára a templomba igyekszünk, a II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében született, a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi, Emberi Jogi és Vallásügyi Bizottsága Esélyegyenlőség Alap, és a Humanitás Civitatis Alapítvány támogatásával. Bevezetésül *Bánffy György* színművész mondott verseket.

Ezután hangzott fel a zene.

Pergolesi Stabat Mater című műve tulajdonképpen egyházi „cantata da camera”: kamarazenekar és két szólóénekes adja elő.

A kamarazenekart ezúttal a Magyar Állami Operaház művészeiből alakult kisegyüttes alkotta, amelyet *Dallos Erika* irányított, aki egyúttal a cseballón játszott. A két hegedűt *Mihályi Éva* és *Rajka Imola* szólaltatta meg, mélyhegedűn *Nagy Enikő* játszott. Az írott műsorhoz képest a mélyvonósoknál változás történt. A csellista ugyanis - betegség miatt - a korábban beharangozott *Baráti Eszter* helyett *Vámos Marcell* volt. Tegyük hozzá: véletlenül sem hallhattunk semmiféle „beugrási” problémát az előadásban. *H. Zováthy Alajos* adta a „contrebasse”-t nagybőgőn.

A rangos, és igen szépen, összeszokottan játszó zenekar kíséretével *Kirkósa Orsolya*, a kolozsvári Magyar Opera szopránja és *Bakos Kornélia*, a budapesti Opera altja énekelt.

Hogyan énekeltek?

Igen, igen: szépen. De azért ez némi kiegészítésre szorul, azaz jóval többet érdemel, minthogy megállapítsuk: szépen énekeltek.

Kirkósa Orsolya az a fajta szoprán, akinek igencsak telt a hangja: tud lírai lenni, gyengéd, szinte törekeny, s amikor a zene úgy kívánja és az előadóművész úgy érzi, a szoprán hang hirtelen mindent átütő erővel zúg... „Zúg” - ezt hangsúlyozzuk, mert egy szoprán esetében ez kivételesen szép és erőteljes képesség. Nem koloratúr - hálistennek - hanem emberi. (A koloratúrszopránok ezt ne értsék félre, Amelita Galli-Curci híres koloratúrszopránját is szeretjük.) De a *Stabat Mater*hez érzésünk szerint nem a kissé mindig játékoságot sugalló koloratúra, hanem éppen Kirkósa Orsolya megnyugtató, áradó szopránja illik.

Teljesen „hazabeszélő”, erdélyi örménymagyar megjegyzés: a kolozsvári Kirkósa-család joggal és méltán lehet büszke énekesnőire, Júliára és Orsolyára, valamint a család többi - egyebek között, tudomásunk szerint a Magyar Rádióban is működő - zenész tagjaira. Értelmesen és lelkiismeretesen művelik választott hivatásukat, örömet hozva, a szó legjobb értelmében profi megjelenítést nyújtva.

Bakos Kornélia altja egy alhangtól elvárhatóan tud átütő lenni. Valószínűleg drámai helyzetekben még többet nyújt - nem, mintha ezúttal keveset nyújtott volna, sőt! - de a *Stabat Mater* mégiscsak lírai, kontempláló hangvétellű mű, nem drámai cselekmény, hanem gondolati feszültség árad belőle. Ezt Bakos művésznő meleg, ám néha szinte vészjósló hangszíne remekül közvetíti.

A *Stabat Mater* és *Pergolesi*... Ez külön történet, először is a *Stabat Mater* miatt.

*Stabat Mater dolorosa –
Iuxta Crucem lacrimosa –
Dum pendebat Filius,*

*Cuius animam gementem,
Contristatam et dolentem
Pertransivit gladius.*

A verset Beato Giacopone da Todi olasz költőnek tulajdonítják (más források szerint Iacopone, s emlegetik Iacobus de Benedictis néven is), aki 1220 táján született és 1306-ban hunyt el. Jól működő jogi doktor, ügyvéd volt, amikor azonban egy balesetben fiatal felesége meghalt, felvette a ferencesek harmadik rendjét. A híres - és előbb latinul idézett - Stabat Mater a középkor oly jól ismert, otthonos ritmusában, a-a-b - c-c-b rímképlettel íródott. Első versszak *Faludy György* fordításában így hangzik:

*Állt az Anya, sírva, halvány
arccal ama kereszt alján,
mely tartotta szent Fiát,
míg kiáradt, bűtől fáradt,
szenedő szívét a bánat
tőre hétszer fúrta át.*

A tízversszakos, misekönyveink szerint „sequentia”-ként számontartott költeményt a Nagyböjt idején alkalmazza a katolikus egyház, a Hétfájdalmú Szűz ünnepén. Sokan zenésítették meg, például Palestrina, Haydn, Rossini. És talán elsősorban - hiszen az egyik leghíresebb zene - Pergolesi.

Giovanni Battista (néha olaszos rövidítéssel: Giambattista) Pergolesi összesen 26 évet élt: 1710-ben született és 1736 márciusában már el is temették. Egy nápolyi konzervatóriumban tanult (Nápolyban akkortájt több konzervatórium is működött a templomok, rendházak mellett) és volt fiú-szoprán, majd első hegedűs és segédtanár. A zenetörténet az úgynevezett „nápolyi iskola” egyik meghatározó alakjaként tartja számon.

Igazán sokszor két művét emlegetik és adják elő ma is: az egyikkel forradalmat csinált a világi zeneirodalomban, az operaszínpadon. Ez a *La serva padrona*, az *Úrhatnám szolgáló* című opera buffa, azaz vígopera. A másik pedig a *Stabat Mater*, amely a kutatók feltételezése szerint Pergolesi utolsó műve, és amelyet „az egyszerű és megindító” egyházi zene mintaképeknek tartottak.

Tarthatjuk ma is, sőt, méltó, hogy annak tartsuk.

És vissza kell térnünk a templomhoz, a hatalmas, barokk belső térhez, amilyen a Margit-körúti ferences rendház temploma.

Sok-sok más, egyházi zenét alkotó zeneszerzőhöz hasonlóan Pergolesi is tökéletesen ismerte a templomi akusztikát. Az akusztikával foglalkozó szakemberek pontosan tudják, hogy egy nagy belső térnek (főként boltíves templomnak) úgynevezett „kemény” akusztikája van, még akkor is, ha teli van emberrel. (Ezúttal az országúti ferencesek temploma nem volt megtömve, bár nagyszámú és odaadó közönség ült a padokban.)

A templom (általában és elsősorban a régebb épített templomok) akusztikája kemény és utózenéssel teli: az elhangzó szó vagy ének nagyon kicsi, alig néhány tized másodpercnyi késéssel másodlagosan visszaérkezik a boltívekről, a falakról, a cirádákról a hallgató füléhez. Ezt pedig a zenemű megalkotásánál figyelembe kell venni (hogy világos legyen: ha például ugyanebben a templomban egy zongorán mondjuk Chopin-művet játszik valaki, bármilyen jól adja is elő, a zene élvezhetetlen lenne, mert az utózenés tönkretenné; Chopin ugyanis a műveit nem kemény akusztikájú templomra írta, hanem emberrel, kárpittal telirakott szalonra, mondjuk így: puha akusztikájú hangversenyteremre, ahol mindenütt „hangnyelő” felületek vannak).

A Pergolesi-féle *Stabat Mater* június 21-én éppen ezért (vagy inkább: ezért is - ez a méltóbb kifejezés) nagyszerűen hangzott. Meggyőződésünk, hogy egy bármennyire is tökéletes koncertteremben ez a mű csorbát szenved. (Nem véletlen, hogy a hanglemezzkiadó cégek az egyházi zenét igen szívesen veszik fel templomokban. A Budavári Nagyboldogasszony templom orgonája például messze elmarad a Zeneakadémia orgonája mögött: mégis más, több, tartalmasabb az ott előadott Bach-fúga... És ez nem vallási kérdés: akusztikai.)

Érzelemmel teli, dús hangzású mű a Stabat Mater, amely az egyes versszakok tartalma szerint hol a szoprán hangra alapoz, hol a mélyebb altra, hol összekapcsolja a kettőt, hogy egymást kerülgetve, egymásba simulva mintegy duettben fejezzék ki mindazt, amit a betegeskedő, halál felé ballagó fiatalember, a zeneszerző még mindenáron el akar mondani a többi embernek azáltal, hogy zenében megjeleníti a fájdalmas anya, a Mater dolorosa alakját, amint roskadozik fia keresztje lábánál. Hiszen a megjelenítés mély, őszinte, végső könyörgésben végződik:

*Christe, cum sit hinc exire,
Da per Matrem me venire
Ad palmam victoriae.
Quando corpus morietur,
Fac, ut animae donetur
Paradisi gloria.*

Az előbb is idézett Faludy György-féle fordítás szerint:

*Add, hogy védjen a kereszttel,
kegyéből el ne eressen,
s holta adjon életet,
hogy majd túl e testi léten
vigadozva nyíljon nékem
liliomos Édened.*

Az egyházi használatban természetesen a vers utolsó sora után hozzáteszik: Amen. Ezt a zeneszerző is hozzávette és belefoglalta a műbe. A két hang, a szoprán és az alt duettben éneklí a zárszót. A zene megnyugvást sugall, az „ámen, úgy legyen” nem a rémület hangja, amely tudomásul veszi az elkerülhetlent, hanem hit és bizalom, amely tudja, hogy az általunk tapasztalt fizikai élet egyik pontját halálnak nevezzük. És ez az élet folyamában a további élethez vezet.

A két énekesnő és a kamarazenekar előadásában ezt éreztük, még hozzá igen áthatóan. A hatalmas taps hatására az előadók ezt az utolsó versszakot „ráadásként” megismételték gondosan, szépen, boldogan.

És szépen, jó érzésekkel, boldogan távozhattunk az országúti ferencesek templomából a kánikulában ezernyi indulattól vergődő városba:

*Fac, ut animae donetur
Paradisi glória - Amen.*

Dcs

* * *

Csiky András

festő- és fotóművész életrajza, művészi pályafutása

Csiky András 1894. február 28-án született Zilahon, Szilágy megyében.

Édesapja az erzsébetvárosi (Küküllő vármegye) nemesi Csiky örmény családból származó dr. Csiky L. János. Édesanyja Verzár Róza, szintén nemesi örmény családból származott. András a tízgyermekes család elsőszülöttje volt. Közülük 1971-ig nyolcan életben voltak.

Születése után nemsokára Háromszék megyébe, Uzonba költöztek, ahol édesapja körorvosi állást kapott. András ide járt elemi iskolába. A középiskolát az erzsébetvárosi Magyar Királyi Állami Gimnáziumban végezte, ahol 1912-ben érettségizett. Az 1913/14-es tanévben a budapesti Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola hallgatója, rajztanári szakon.

1915. október 17-én katonai behívót kapott a Magyar Királyi 24-es Honvéd Gyalogezredhez. Rövidesen a galíciai frontra vitték, ahol 1918. április 14-én tartalékos hadapród lett, később, mint hadapród szakaszparancsnok-helyettes Károly Csapatkeresztel tüntették ki, majd zászlósként orosz, később szovjet hadifogságba került. Jekatyerinburg, Krasznójarszk, Petrográd, Riga voltak